

ROBESPIERRE EN DE 5 DECIMES VAN 1793

L. Verbist

DE FRANSE REVOLUTIE EN HET TRAGISCHE JAAR 1793

Een eerste fase van de Franse Revolutie, met als meest gekend feit de bestorming van de Bastille op 14 juli 1789, had geleid tot een constitutionele monarchie. De derde stand (het proletariaat) eiste zijn rechten op en de traditionele macht van de adel en de clerus werd ingeperkt. Koning Lodewijk XVI bleef op de troon. In 1792 kwam een radicalisering op gang onder impuls van Maximilien de Robespierre.

Robespierre

Op 10 augustus werden onder leiding van Danton de Tuilerieën (de koninklijke residentie) bestormd. De koning werd afgezet en de republiek

uitgeroepen. Aan het hoofd ervan stond de Conventie, die voor het eerst vergaderde op 21 september. De revolutie verhief zich tot een wereldbeweging en verklaarde alle despoten op hun lemen troon te willen doen beven. Op 6 november versloegen de Fransen de Oostenrijkers bij Jemappes en werden de Nederlanden voor korte tijd veroverd. Na een schijnproces werd koning Lodewijk XVI op 21 januari 1793 onthoofd.

Aanvankelijk bestond de Conventie uit twee politieke partijen : de Girondijnen, die voorstanders waren van een economisch liberalisme, en de veel extremistischer Jacobijnen of Montagnards, die onder het voorzitterschap van Robespierre aanstuurden op draconische maatregelen. Na onenigheid werden de Girondijnen uit de Conventie gezet en stemden de Montagnards op 5 september 1793 een revolutionaire dictatuur die de geschiedenis inging als het Schrikbewind.

In de andere steden kwamen de koningsgezinden en de Girondijnen in opstand tegen de dictatuur van Parijs. Deze "révolte federaliste" werd echter meedogenloos de kop ingedrukt. Revolutionaire rechtbanken zorgden voor verschrikkelijke zuiveringen : alle kopstukken van de Girondijnen en duizenden burgers met verkeerd geachte ideeën maakten kennis met de guillotine. Zelfs Marie-Antoinette, de vrouw van de koning en dochter van de Oostenrijkse keizerin Maria-Theresia, werd naar het schavot gevoerd ^{1/}. De onthoofding van het koningspaar schokte de andere Europese vorstenhuizen. Er kwam een coalitie tegen Frankrijk tot stand waarvan onder meer Oostenrijk, Pruisen, Engeland en Holland deel uitmaakten. De Fransen brachten echter een voor die tijd verbluffend leger van 1 miljoen man op de been. Het bloed vloede rijkelijk, maar de revolutie werd gered.

In hun euforie wilden de revolutionairen alles veranderen : de maten en gewichten ^{2/}, het muntstelsel, de kalender ^{3/}, de jaartelling ^{4/} en zelfs de godsdienst. Robespierre droomde van een volmaakte samenleving : rechtvaardig, maar ook religieus bezielde. Maar uiteraard niet de religie van de weerspannige clerus, die haar bezittingen en macht afgenomen was en afkerig stond van de republiek. Het moest een nieuwe godsdienst worden. Voor deze Cultus van het Opperwezen, die trouwens samenviel met de vaderlandsliefde, werden alle kerken omgedoopt tot tempels van de Rede. Een aantal potsierlijke feesten moesten uitingen zijn van de nieuwe cultus en van vaderlandsliefde : het Feest van de Eenheid (10 augustus 1793), het Feest van de Vrijheid en Rede (gevierd op 10 november 1793 in de Notre Dame) en het Feest van het Opperwezen (8 juni 1794).

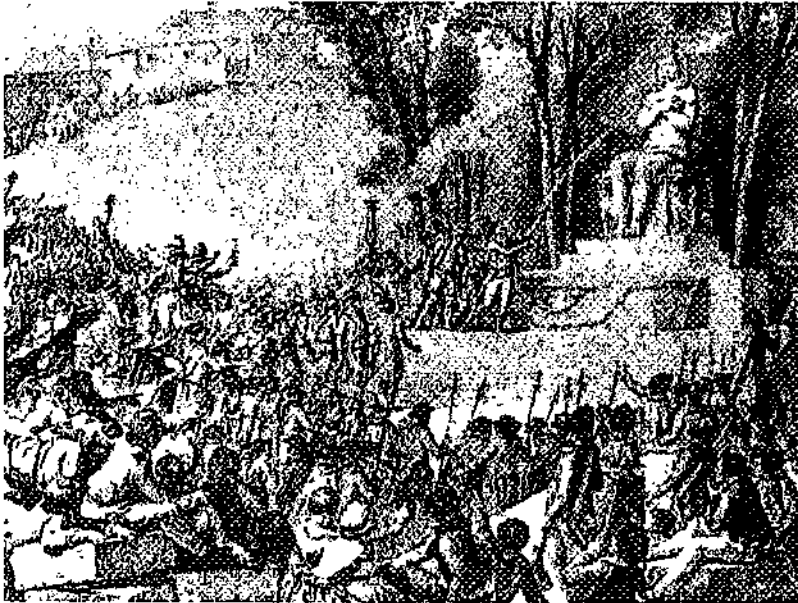
HET FEEST VAN DE EENHEID (10 AUGUSTUS 1793)

Op 24 juni 1793 stemde de Conventie in met een nieuwe grondwet, opgesteld onder leiding van haar voorzitter Héroult de Séchelles. Een volksraadpleging bekrachtigde ze met 1.868.924 stemmen tegen 12.766. Deze grondwet noemt men "Constitution de 1793" of Constitution de l'An Un".

Op 10 augustus - de eerste verjaardag van de inneming van de Tuilerieën - werd de bekrachtiging van de nieuwe grondwet gevierd. Het feest heette "La

fête nationale de l'unité et de l'indivisibilité de la République" of kortweg "Feest van de Eenheid". Het werd in gans Frankrijk gevierd, maar vooral in Parijs. Daar duurde het van 4 uur in de ochtend tot middernacht en was het opgedeeld in vijf bedrijven die ontworpen waren door de bekende schilder David (meest bekend om zijn schilderij "De kroning van Napoleon").

Het eerste bedrijf was het meest interessante. Op de Place de la Bastille had men midden in de ruïnes van de Bastille een groot plaasteren beeld opgericht dat de Natuur uitbeelde in de vorm van de Egyptische godin Isis. Ze zat met gekruiste armen, en met aan beide zijden een leeuwewelp, op een voetstuk. Uit haar borsten spotten twee stralen zuiver water ("l'eau de la régénération") dat in een bekken aan haar voeten werd opgevangen. Héroult de Séchelles, voorzitter van de Conventie, vulde een beker aan het bekken en gaf te drinken aan 26 ouderlingen. Ieder van hen droeg een vlag en vertegenwoordigde één van de verschillende departementen. Deze verklaarden daarop plechtig in koor : "Nous nous sentons renaître avec le genre humain", waarop een kanon bulderde.

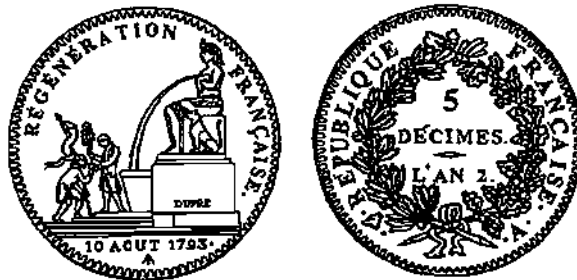
Vervolgens begaven de hoogwaardigheidsbekleders en de volksmassa zich in stoet naar de Place de la Révolution (vandaag de Place de la Concorde) waar zich het tweede bedrijf afspeelde. Een plaasteren beeld van de Vrijheid, zittend op een voetstuk, verving er voorlopig het ruitersstandbeeld van Lodewijk XV (nu staat er een Egyptische obelisk). Men verbrandde er de zinnebeelden van de monarchie en liet er witte duiven los. Het derde bedrijf speelde zich af bij Les Invalides, aan de voet van een Herculesbeeld. Hercules verzinnebeelde het Franse volk, dat met zijn knots de draak van het federalisme versloeg. Dan ging het verder naar de Champs de Mars (vandaag

staat daar de Eiffeltoren) waar de akte van de nieuwe grondwet en van de volksraadpleging plechtig op het Altaar des Vaderlands werd neergelegd. De 26 ouderlingen ondertekenden er een verklaring betreffende de verbondenheid van de departementen. Op de Champs d'Honneur herdacht men de gesneuvelden voor het vaderland. Dan ging de volksmassa zitten, eten en dansen. Het feest eindigde 's nachts met een vuurwerk aan de oevers van de Seine.

De nieuwe grondwet werd echter nooit toegepast. Enkele dagen na het feest, op 23 augustus, werden 2 miljoen Fransen onder de wapens geroepen en op 5 september installeerde de Conventie het Schrikbewind. De plaasteren beelden bleven staan waar ze stonden; de regen en de vorst van de daaropvolgende winter vernietigden hen snel.

DE MUNT

Robespierre besliste om een speciaal muntstuk van 5 décimes uit te geven dat de herinnering aan het Feest van de Eenheid levendig zou houden. De vernieuwing van het monetair systeem was op dat ogenblik echter nog niet afgerond. De Conventie had op 7 oktober 1793 al wel beslist dat de basiseenheid voor de gouden en zilveren munten het honderdste deel van de grave (10 gram) zou zijn, maar de denominatie werd nog niet gepreciseerd. Omdat in deze woelige tijden nieuw gemunt geld toch zou opgepot worden, werd de verdere uitwerking van de monetaire hervorming op de lange baan geschoven. Enkel de weigekende papieren assignaten bleven in omloop over. De karakteristieken van deze herdenkingsmunt van 5 décimes 5 - de enige munt die het licht zag in deze periode - werden bij gebrek aan wettelijke bepalingen dan ook nogal op goed geluk gekozen 5.

- Vz. Het naar links gewend beeld van de godin Isis; op het voetstuk, de naam van de graveur DUPRE. ; links ervan houdt Hérault de Séchelles een olijftak in de rechterhand en geeft met de linker een beker van het "water van de wedergeboorte" aan een voorovergebogen oude man met een vaandel (een scene uit het eerste bedrijf van het Feest van de Eenheid); in de afsnede, 10 AOUT 1793. en een schietlood 5; rondom, REGENERATION - FRANCAISE. en een parelcirkel.

Kz. 5 DECIMES / ---- / L'AN 2. ; rondom, een krans gevormd door een eiketak en een lauriertak die onderaan door middel van een lint zijn samengebonden, REPUBLIQUE - FRANCAISE en een parelcirkel; in de afsnede, gescheiden door de strik en telkens tussen twee punten, een vrijheidsmuts en de letter A g.

De munt is voorzien van het verzonken randschrift : EGALITE . LIBERTE . INDIVISIBILITE .

Deze 5 décimes werd in januari-maart 1794 geslagen, dus een tijdje na de feiten. Dit verklaart het jaartal "an 2", daar waar 10 augustus 1793 nog in het jaar 1 viel. Er werden 152.522 exemplaren van vervaardigd.

Pas op 7 april 1795 besliste de Conventie het decimaal muntsysteem in te voeren. Het was gebaseerd op de frank, verdeeld in 10 deciemen en in 100 centiemen. Het decreet dat de karakteristieken van de nieuwe munten vastlegde, verscheen op 15 augustus 1795 : een frank stemde overeen met 5 gram zilver van 0.900 en een deciem met 10 gram zuiver koper. De "5 décimes Robespierre" woog slechts half zo zwaar als wettelijk voorgeschreven (25 gram in plaats van 50 gram) en was dus niet langer geschikt voor de omloop. Vele munten werden dan ook omgesmolten. De meeste overblijvende exemplaren zijn in zeer goede staat omdat ze nauwelijks gecirculeerd hebben.

DE NAGESCHIEDENIS

De revolutie bracht uiteindelijk ook zijn eigen leiders op het schavot. Héroult de Séchelles samen met Danton op 5 april 1794, Robespierre op 28 juli 1794. Met Robespierre werden ook de excessen begraven en begon de derde fase van de Franse revolutie. Ongeveer terzelfdertijd werden de Oostenrijkers definitief verslagen (te Fleurus op 26 juni 1794) waarna de Nederlanden bij Frankrijk aangehecht werden. De ster van Napoleon begon te rijzen. De tijd was rijp voor een nieuwe episode van de geschiedenis.

Toch bleef de Franse Revolutie een mijlpaal in de geschiedenis. De adel werd aan de kant geschoven en de wereldlijke macht van de clerus werd teniet gedaan. Een burgerlijke cultuur die rationeel, praktisch en nuttig was nam hun plaats in : de grondvesten van de moderne maatschappij waren gelegd.

Wel werden de excessen van de revolutie weggewerkt. Zo was de nieuwe religie uiteraard een doodgeboren kind. Zonder de vroegere, scheefgegroeide toestand te herstellen bereikte Napoleon enkele jaren later een nieuwe modus vivendi met de Katholieke Kerk.

NOTEN

- 1/ Toen Victor Hugo jaren later een boek over de Franse Revolutie schreef, koos hij er "Quatre-vingt-treize" als titel voor omdat 1793 het meest verschrikkelijke jaar van de Franse Revolutie was geweest.
- 2/ De nieuwe lengtemaat, de meter, gelijk aan 1/40 miljoenste van de aardomtrek, werd aangenomen op 1 augustus 1793. Daaruit werd ook de grave (later herdoopt tot kilogram) afgeleid als het gewicht van 1 kubieke decimeter water.
- 3/ De republikeinse kalender werd ingevoerd bij besluit der Conventie van 5 oktober 1793. Het jaar bestond uit 12 maanden van 30 dagen, aangevuld met 6 aanvullingsdagen ("sansculotides"). Elke maand was onderverdeeld in 3 decaden van 10 dagen (primidi, duodi, tridi, quartidi, quintidi, sextidi, septidi, octidi, nonidi, decadi).
- 4/ Op 5 oktober 1793 werd eveneens besloten om retroactief een nieuwe republikeinse jaartelling in te voeren. Het jaar 1 begon in de nacht van 21 op 22 september 1792. Nieuwjaar viel daardoor samen met het precieze begin van de herfst; bovendien had de Conventie voor het eerst op 21 september 1792 vergaderd.
- 5/ Deze eerste Franse decimale munt "avant-la-lettre" heeft verschillende namen : "5 décimes Régénération Française", "5 décimes à la fontaine d'Isis" of "5 décimes Robespierre".
- 6/ Koper - 34 mm ø - 25 gram.
- 7/ Het muntmeesterteken van Jean-Jacques Joseph Anfrye, de directeur van de Munt van Parijs.
- 8/ Het muntmerk van de Munt van Parijs.

BIBLIOGRAFIE

V. GADOURY, *Monnaies françaises 1789 - 1989*.

J.-L. DUFOND, *La première Monnaie décimale*, Cercle de Couvin des Rièzes et des Sarts, mai & juin 1995.

E. ORLANDI, *De Groten aller Tijden : Robespierre*, 1971.

H. VAN DE VOORDE, P. DELSAERDT, L. PRENEEL, K. VERAGHTERT en M. D'HOKER, *Bastille, Boerenkrijg en Tricolore, de Franse Revolutie in de Zuidelijke Nederlanden*, 1989.